

KLEUTERPLEIN 2 | BEGINNENDE GELETTERDHEID | KRINGACTIVITEITEN**Beginnende geletterdheid in de kring**

Auteurs: Saskia de Jong en Marion van der Meulen

Kleuterplein besteedt veel aandacht aan beginnende geletterdheid (toenemend inzicht in de relatie tussen gesproken en geschreven taal). Je vindt dat bijvoorbeeld terug in de vele verschillende taal-leesactiviteiten in elk thema en in de creatieve mogelijkheden om het lettermateriaal uit de map Allerlei in te zetten. Maar beginnende geletterdheid is niet iets wat je alleen maar via thema's en thema-activiteiten aan de orde laat komen. Ook in de dagelijkse routines in de klas kan stilstaan bij en bezig zijn met letters een belangrijke bijdrage leveren aan beginnende geletterdheid. Juist door aan te sluiten bij de belevingswereld van kinderen, wordt het voor hen vanzelfsprekend dat letters, woorden en zinnen (taal) deel uitmaken van hun wereld. Een krachtiger instrument om kinderen ontdekkingen te laten doen met ontluikende geletterdheid is er eigenlijk niet.

Bij beginnende geletterdheid kun je afwisselend één bepaalde letter centraal stellen, en ingaan op de **veelheid** aan letters om ons heen. In in dit artikel beschreven activiteiten vind je eerst ideeën waarbij één letter centraal staat. Daarna volgen activiteiten waarin diverse letters aan bod kunnen komen. Bij het uitwerken van de activiteiten waarbij één letter centraal staat, is gekozen voor activiteiten rondom de letter r (medeklinker) en de letter a (klinker). Vertaal deze suggesties met je eigen creativiteit naar activiteiten rondom elke andere letter.

Bij alle suggesties en ideeën is er zowel aandacht voor het verkennen van de **klank** van de letter als voor de **vorm**. Deze combinatie legt een stevige basis voor het latere leren lezen van de kinderen.

De rrr van Rupsje Nooitgenoeg

Voorlezen

Lees in de kring het boek *Rupsje Nooitgenoeg* interactief voor. Heb je de beschikking over een digitale versie, dan kun je dit op een ander tijdstip inzetten voor kinderen die het verhaal nogmaals willen horen. Veel kinderen zullen dit prentenboek en het verhaal al kennen. Voorkom dat kinderen dit tijdens het voorlezen melden door vooraf te vragen wie het boek al kent. Dit is geen reden om het verhaal niet nogmaals voor te lezen. Juist van herhaald voorlezen is bekend dat het verrijking en verdieping biedt aan de beleving van het verhaal. Ook de woordenschat profiteert van het herhaald voorlezen. Nieuwe woorden worden in context herhaald aangeboden, waardoor de kans toeneemt dat de kleuter zich de woorden eigen maakt.

Als je het boek zelf voorleest, benadruk dan de woorden die beginnen of eindigen met een r. Kinderen die er gevoelig voor zijn zullen deze specifieke woorden horen, andere kinderen zullen ze niet opmerken.

Kringactiviteiten

- *Hoor je het woord?*
Lees een stukje uit het boek opnieuw voor. Vraag de kinderen elke keer dat zij het woord 'rupsje' horen hun hand op te steken. Hierdoor luisteren kinderen niet alleen naar de inhoud van het verhaal, maar ook naar speciale woorden en klanken.
- *Lees het zelf*
Vertel dat je het boek in de leeshoek legt. Kinderen die dat willen, kunnen de platen van het boek zelf nog een keer bekijken en het verhaal opnieuw beleven. Heb je een digitale versie van het boek, zet deze dan klaar op het digibord.
- *Praat over het verhaal*
Laat kinderen reageren op het verhaal. Wacht even af waar zij mee komen. Geef ruimte voor de ervaringen van de kinderen. Stel geen gesloten vragen. Pas als kinderen hun ervaringen 'kwijt' zijn, staan ze open voor kijken met andere ogen.
- *We maken de klank rrr*
Laat de klank rrr door alle kinderen maken. Maak er een zangspelletje van: jij doet voor, kinderen doen na. Varieer in toonhoogte en lengte.

- *Hoor je de rrr?*
Maak de klank van verschillende letters (bijvoorbeeld: r, m, aa, r, oo, l, z, r). Wanneer de kinderen de rrr horen, gaan ze staan. Bij alle andere letters gaan of blijven ze zitten.
- *Ga op zoek naar woorden waar de r in zit*
Bekijk samen met de kinderen de platen van het boek nogmaals en ga samen op zoek naar afbeeldingen waar de letter r in zit: rrrups (laat de begin-r goed horen), vlinderrr (laat de eind-r goed horen). Denk ook aan peer, pruim, aardbei, augurk en worst.
- *Zo ziet de r eruit*
Leg een groot stuk karton midden in de kring. Teken er een grote letter r op en knip deze uit. Spreek de letter nadrukkelijk uit: de rrr van rups. Iedereen mag de letter even vasthouden. Wie de letter vastheeft mag een woord of een naam verzinnen met een r. Help kinderen die dat moeilijk vinden:
 - Ken je iets dat je kunt eten of drinken dat begint met r? (radijs, ranja, rijst, raketje, rookworst, ravioli, rozijn roggebrood)
 - Ken je een dier dat begint met r? (rat, rups, roodborstje, rendier, reiger, ree, ram, ringslang, rob, reuzepanda, regenworm, rog, roofvogel, raaf)
 - Ken je 'doe-dingen' die beginnen met r? (rollen, rennen, ruiken, remmen, racen, roeren, ratelen, ruziemaken, rapen, (op)ruimen, roeien, rusten, rinkelen, rotzooi maken, rijmen, roepen, regelen) Laat de doe-dingen zo mogelijk ook uitvoeren. Meteen in de kring of op een ander moment in de speelzaal of gymzaal.
- *Verken de vorm van de r*
Bekijk samen met de kinderen de vorm van de letter r. Laat zien hoe je de letter r schrijft: een stokje en dan omhoog met een boogje.

Laat kinderen deze vorm met hun lichaam maken: eerst maak je van je lijf een stok (rek je zo hoog mogelijk uit met je handen omhoog), maak daarna van je lijf het boogje (hou je armen naast elkaar boven je hoofd en maak een soort buiging, alsof je gaat duiken).

5 minutenspelletjes met de r voor tussendoor

- Laat bij het naar buiten gaan de kinderen met r in hun naam het eerst hun jas pakken. Varieer door er ook de achternaam bij te betrekken.
- Speel het spelletje 'Ik zie ik zie wat jij niet ziet en het begint met r'.
- Speel het spelletje 'Wat hoort er niet bij?' Bied in de reeksen telkens twee oplossingsmogelijkheden. Alle kinderen kunnen dan deelnemen aan dit spel, ook als zij nog niet zo gevoelig zijn voor de klanken en het losmaken van klanken in woorden
 - rat – rups – huis (De woorden 'rat' en 'rups' beginnen beide met een r en zijn dieren.)
 - rollen – rennen – slapen (De woorden 'rollen' en 'rennen' beginnen beide met een r en zijn bewegingen. Bij 'slapen' beweeg je niet.)
 - rits – stok – riem
 - ridder – reus – doos
 - moe – rond – recht

De a van appel en bal**Kringactiviteiten**

- *Verken de voorwerpen*

Leg in het midden van de kring een appel en een bal. Vergelijk samen met de kinderen de eigenschappen van de twee voorwerpen. Wat is hetzelfde en wat is anders? Doe dat met behulp van de volgende vragen:

 - Kleur: welke kleuren hebben ze?
 - Vorm: welke vormen hebben ze?
 - Gewicht: welk voorwerp is zwaarder, welk voorwerp is lichter? (Laat voelen.)
 - Geur: hebben de voorwerpen een geur? Kun je vertellen hoe ze ruiken? (Laat ruiken.)
 - Textuur: hoe voelt de buitenkant? (glad, ruw, bobbelig, zacht, hard, koud, warm, ...) (Laat voelen.)
 - Functie: wat kun je ermee doen?
 - Klanken: kun je het woord in stukjes hakken? Welke klanken hoor je? (Doe voor en doe samen.) Wat is hetzelfde bij de bal en de appel? (a en l)

- *Nog meer voorwerpen*

Leg nog vijf voorwerpen in de kring: hoor je de a bij deze voorwerpen ook? Neem hiervoor eenvoudige materialen die in de klas of op het plein te vinden zijn, zoals een tak, blad, jas, ballon, das, gras, glas, het cijfer 8, tas, schatkist, map, pan, papier. Leg ook voorwerpen neer waarin de klank a niet voorkomt (bijvoorbeeld pen, gum, blok, krijt), maar vermijd voorwerpen waarin de klank aa voorkomt.

- *Luister naar je naam*

Ga de kring rond. Ieder kind zegt zijn naam. Hoor je in jouw naam ook de a? Mogelijk zit er een kind in de groep met een naam waarin de letter a wel voorkomt, maar die anders wordt uitgesproken, bijvoorbeeld 'James' of 'Amy'. Besteed daar dan ook aandacht aan: 'Je ziet de letter wel als je de naam schrijft, maar je hoort de letter niet als je de naam uitspreekt. Zo gaat dat soms met letters. Grappig hè!'

- *Zo ziet de a eruit*

Schrijf met dikke viltstift op karton een grote blokletter a (ongeveer 20 cm hoog) en vertel erbij hoe je de letter schrijft: een rondje, omhoog en een stokje naar beneden. Markeer het beginpunt met een stip en een pijltje in de schrijfrichting. Geef deze letter door en laat elk kind de letter met de vinger op de letter schrijven. Zijn er letters van schuurpapier aanwezig in de klas? Dan kan deze activiteit ook daarmee worden uitgevoerd.

- *Zo voelt de a*

Gebruik (magneet)lettertjes van bijvoorbeeld de Hema. Doe de letter a, samen met drie andere letters die een duidelijk andere vorm hebben (zoals de k, l en w) in een zakje. Vraag: 'Wie denkt de letter a in het zakje te kunnen voelen?' Deze kinderen mogen, zonder te kijken, de letters in het zakje voelen en proberen de letter a te vinden.

Aandacht voor een veelheid aan letters

Kringactiviteiten

- *Zoekplaat*

Zet een rijke afbeelding op het digibord, bijvoorbeeld pagina 1 en 2 uit het informatieve prentenboek *Van Mug tot Olifant* van Ingrid en Dieter Schubert. Op deze plaat zijn heel veel dieren te zien. Ga samen op zoek naar dieren die met een bepaalde letter beginnen, bijvoorbeeld:

- Noem eerst je eigen naam en zoek een dier op de plaat dat ook met die letter begint. Geef kinderen om de beurt een zoekopdracht: 'Sssam, zoek een dier dat begint met een sss.' Andere kinderen gaan ook op zoek. Als het Sam niet lukt, mogen andere kinderen helpen door aanwijzingen te geven: 'het dier maakt dit geluid: sss!' (slang) of 'dit dier kruipt heel langzaam' (slak). Speel dit spelletje gedurende een week regelmatig en laat elk kind aan de beurt komen. Door het spel op diverse momenten te spelen, kunnen kinderen alvast gaan zoeken naar een dier dat bij hun naam past. Dit spel kunnen kinderen eindeloos in kleine groepjes herhalen tijdens het vrij werken.
- Geef een beschrijving van een dier en noem de beginklank erbij: 'Ik zoek een dier dat goed kan springen en het begint met een k.' (kikker)

- *Letters op het digibord*

Schrijf een verzameling letters op het (digi)bord, bijvoorbeeld de i, k, m en a. Benoem de letters. (Hoe meer letters, hoe moeilijker de activiteit.)

- Beschrijf dan een van de lettervormen. ‘Welke letter bedoel ik? De letter heeft een rondje en een stokje.’ Of: ‘De letter heeft een stokje met een puntje erboven.’
- ‘Ik heb een letter in mijn hoofd en het is de eerste letter van ...’ (wijs een kind aan met een naam met die letter).
- ‘Ik heb een letter in mijn hoofd en het is de letter van een dier dat dit geluid maakt: boe. Welke letter bedoel ik?’ (k van koe)

- *Letters in de kring*

Leen uit groep 3 een verzameling letters. Hoe groter de letters zijn, hoe beter. Leg de letters in het midden van een kring. Doe er spelletjes mee.

- Wie ziet zijn eigen letter?
- Kun je twee letters aanwijzen die op elkaar lijken? (bijvoorbeeld: d, b, p, q)
- Kun je een letter aanwijzen met een ronde vorm?
- Kun je een letter aanwijzen waar een puntje bij hoort?
- Kun je een letter aanwijzen die alleen bestaat uit rechte lijnen? (bijvoorbeeld: k, l, v)
- Kun je zo gaan staan, dat jouw lijf de vorm heeft van een van de letters?

- **Geheime letters**

Leg in de kring een gekleurd vel karton met daarop twee voorwerpen met dezelfde beginletter (bijvoorbeeld een blok en een beer). Vertel aan de kinderen dat het een raadsel is. Er hoort namelijk één letter bij deze twee voorwerpen. De kinderen mogen laten merken dat ze het raadsel doorzien door er een voorwerp aan toe te voegen (boek, beer, beker, bord, blauw, bel, bus). Laat de kinderen eerst even goed nadenken. Wie een voorwerp weet dat in de klas aanwezig is en gepakt kan worden, steekt zijn vinger op, maar zegt nog niets. Wijs steeds een kind aan dat een voorwerp mag toevoegen. Het is voor de kinderen in de kring die het geheim weten spannend om mee te kijken en ondertussen het geheim te bewaren. Klopt het of niet? Nadat er enkele voorwerpen aan de verzameling zijn toegevoegd, leg je een tweede vel karton in de kring. Plaats hier twee voorwerpen op met een andere beginletter en herhaal het spel. Breid de activiteit eventueel uit met nog een derde of vierde verzameling. Rond de activiteit af door alle voorwerpen per karton te benoemen en aan te geven om welke letter het gaat.

Tip: Er zijn vast kinderen die deze activiteit graag herhalen tijdens het zelfstandig werken. Laat ze zelf een letter bedenken en daar een verzameling mee maken.

Tip 1:

Maak een verzameling van knuffel-blokletters: grote aaibare letters van stof. Er zijn vast ouders, grootouders of andere creatievelingen die deze verzameling letters willen maken. In de map Allerlei van de methode Kleuterplein staan voorbeelden van alle letters. Deze kunnen gebruikt worden als mal.

De letter z van zebra

Tip 2:

Vooraf bij klinkers is het vaak lastig om alleen woorden te bedenken die beginnen met de letter. De letter mag ook op een andere positie in het woord voorkomen (midden, eind). Benadruk bij het uitspreken van deze woorden de klank die centraal staat.